

ПИТАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІЇ В ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

О. М. Майборода (Київ)

Нова праця історика з діаспори

Національне відродження на Україні збудило громадський інтерес до її історії. Це виявляється і в зрослому попиті на історичну літературу, і в бурхливих дискусіях із заплутаних та маловідомих проблем нашого минулого. У зламний період свого розвитку українське суспільство чекає на історіософське осмислення тривалого і трагічного шляху, пройденого Україною та її народом.

Наукові праці, створені українськими радянськими істориками, не завжди можуть задовольнити вимогливого і ґрунтовно обізнаного читача. Документально й фактологічно насичені, вони через ряд політико-кон'юнктурних та ідеологічних обставин багато подій трактують однобічно, а деякі — взагалі замовчують. Для виправлення цих недоліків потрібний час, а поки що найліпший шлях для задоволення суспільної потреби в різнобічній історичній інформації полягає у публікації праць, написаних поза межами української радянської історіографії.

Це — насамперед несправедливо замовчувані праці українських дореволюційних істориків. Та є ще один масив історичної літератури, також тривалий час приховуваний від наших читачів. Він створений вченими українського походження, які живуть і працюють за межами своєї історичної вітчизни.

Починаючи з цього номера в «Українському історичному журналі» друкуватимуться розділи з нової книги професора історії та політичних наук Йоркського університету в Торонто Ореста Субтельного «Україна. Історія». (Orest Subtelny. Ukraine. A History.—Toronto, 1988.—666 р.). Хронологічно вони охоплюють період 1914—1941 рр.

Ім'я О. Субтельного, як й інших істориків української діаспори, майже невідоме широкому колу наших читачів. Тим часом йому належить важливий доробок у висвітленні проблеми, котра в радянській історіографії завжди сприймалася як небажана та ідеологічно небезпечна. Проблема ця стосується місця в українській історії тих, хто розділив погляди і долю гетьмана Івана Мазепи. Так, власне, і називається перша велика праця О. Субтельного — «Мазепинці: Український сепаратизм на початку XVIII ст.» У 1986 р. опубліковано ще одну його працю — «Панування над Східною Європою: Корінна шляхта та іноземний абсолютизм, 1500—1715». Ці та інші дослідження вченого були з інтересом зустрінуті науковцями Заходу і принесли йому заслужений авторитет.

Книга, з розділами якої має намір познайомити Вас журнал, являє собою плід тривалих роздумів та напруженої, копіткої праці. Вітчизняна історіографія, як відомо, призабула традицію написання історії України одним автором. Колективне створення праць з історії республіки, прийняте серед радянських дослідників, вело до вузької спеціалізації, внаслідок чого обмежувався діапазон мислення вчених, їхня історична ерудиція, схильність до широких історичних узагальнень, порівнянь, аналогій. В цьому відношенні не можна не віддати належне О. Субтельному.

Майже все, з чим зустрінеться радянський читач у книзі, буде незвичним для нього. По-перше, це — об'ємний допоміжний апарат —

картосхеми, багато ілюстрацій, список рекомендованої літератури англійською мовою, іменний покажчик та ін. По-друге, це — збалансований обсяг у висвітленні подій як у східній, так і в західній Україні. По-третє, пропорційний виклад дожовтневої та пожовтневої історії України. На відміну від радянських курсів «Історії УРСР», де пожовтневим десятиліттям відводилося більше половини тексту, в праці О. Субтельного більший обсяг віддано тим багатовіковим періодам, на які припадає основна частина історичного шляху українського народу.

Незвичними для читача будуть погляди автора, його висновки та оцінки, які істотно відрізняються від канонізованих радянською історіографією. Як науковець О. Субтельний формувався в атмосфері західних наукових концепцій, та й уся його книга розрахована на західного англomовного читача. Тим цікавішим має бути ознайомлення з його концепцією української історії. Воно матиме й практичну користь з огляду на те, що останнім часом відкриваються найширші можливості до міжнародної співпраці всіх дослідників історії України, яким разом доведеться торувати шлях до історичної правди.

Одержано 04.02.91

Орест Субтельний (Торонто, Канада)

Україна. Історія

У пропонованому розділі з книги О. Субтельного «Україна. Історія» розповідається про події, що охоплюють період від початку першої світової війни (1914 р.) до падіння Центральної Ради (квітень 1918 р.).

РОЗДІЛ 18

Війна і революція

Перша світова війна була часом, коли народи Європи вперше з жахом побачили, що являє собою сучасна масова війна. Досить навести деякі статистичні дані, щоб відтворити запоморочливі масштаби цього конфлікту, який поширився на весь світ: 34 країни, що так чи інакше брали участь у війні, мобілізували 65 млн. солдатів, з яких 10 млн. загинуло і понад 20—було поранено. Втрати серед цивільного населення досягали приблизно такого ж високого рівня. Це була не просто війна масова, це була тотальна війна. Цілі країни з їх економікою повністю підпорядковувалися справі постачання великих діючих армій. Проте в міру того, як кількість втрат збільшувалась, великі труднощі, пов'язані з ними як на фронті, так і в тилу, оголили і посилили фатальну політичну та соціально-економічну слабкість старих імперських порядків у Європі. Відповідно для Німецької, Турецької та Австро-Угорської імперій, з яких складався блок Центральних держав, а також для Російської імперії, що разом з Англією, Францією і Америкою входила до Антанти, війна врешті-решт стала причиною їх власної загибелі.

Російська імперія виявилася першою країною, яка зазнала краху під безпосереднім впливом війни. Не викликає великого подиву те, що її розклад супроводжувався виходом на поверхню різних російських політичних партій, які тривалий час вели боротьбу проти царського режиму і тепер зробили спробу нав'язати суспільству, що втратило соціальні орієнтири, власні моделі нового соціально-економічного й політичного ладу. Однак, на подив багатьох, неросійські народи колишньої імперії, які зовні були покірними, також почали вимагати влаштування своїх справ так, як вони вважали за потрібне. Тому загальнопоширений